

ואנט היפה, אנט והצעיר המחזר אחריה בקיבוץ, המספר ואילנה אשתו, המספר ואנט—היא המסד לסיפור. אך למעשה אין זה אלא רקע עליו מתגלים הגיבורים מזווית חדשה שבה מוארים צדיהם הרדומים, נב־חנות תשוקותיהם החבויות.

הסיפור השני, "בשליחות", מעלה בעצמה ובחיוניות נפלאה דמות של גבר בגיל־העמידה בתקופה הקצרה שלאחר מות אשתו הנרייטה. הגיבור, שהיה חי בצלה האצילי והנבון של אשתו, מנותק מבנו המורד, עושה עתה את חשבון־הנפש שלו ומחליט לצאת בשליחות. הניתוק החברתי, הבדידות האי־שית, היעלמותם של ערכים שנראו לו תמיד איתנים ולפתע התבדו כאשליות—כל אלה, יחד עם החיוניות המפכה בו, מדרבנים את הגיבור לקרוע עצמו סופית והחלטית ולהת־חיל מחדש. גם כאן, כבסיפור הראשון, מע־רכת היחסים הבסיסית משמשת את הארתו של הגיבור בשעות החולשה והאון שלו, בשעות בהן אישיותו האמיתית באה לביטוייה המושלם ביותר.

הספור השלישי, "זכרונות", יוצא־דופן קימעה מן היתר: מקומו בספרד, גיבורו איש־מפלגה בכיר רב עצמה והשפעה—למעשה, דמותו של המצליח, האיש ש"הגיע", שבלעדיו אי־אפשר—הנבון, המוכשר ורב ההישגים. נב־קודה זו בחייו החליט הגיבור לצאת לחופשה של שנה כדי לעשות את חשבון־הנפש שלו, לכתוב את זכרונותיו. למעשה, האשליה הי־חידה שהיתה לו כאיש מפוכח ונבון היתה אשליית לגבי עצמו: כי יש בכוחו ליצור. אך בשעה שמסתבר לו כי אינו מסוגל עוד כל הישגיו מתפוררים בזה אחר זה, מאבדים את משמעותם, נמוגים—ולאחר־מכן מפנה לו עורף גם החברה שבנה במוי־ידי. מלבד המקום, והאווירה האוטנטית שמצליח המספר ליצור בספרד, המבנה והתימתיקה דומים לאלה שבסיפורים האחרים. במידה רבה, גי־בור "זכרונות" הוא היפוכו של גיבור "בש־ליחות": האחד מנסה להשתחרר מעברו כדי להתחיל מחדש, השני מנסה לספם את עברו כדי להבהיר לעצמו את אישיותו העצמית בתוך האלטרואיזם שהפגין. האחד חיותו

"במוצא־ישבת יהיה לי לילה משובח", או: "...גם ככה אתה מופיע בלילה". והשימוש העשיר במשחקי לשון, אף התמי־מים ביותר: "מה שנראה כשקיעה בפ־נים / איננו בפנים". או: "מול פנים נאות / נעוֹת במרדות נעורים".

וכל אותה קלילות, כל אותה הקל־ראש כביכול, מכינות את הקורא לאווירתה של שירה שאינה רואה עצמה חיץ אלא שֶׁר, שאינה רואה חטא בהיותה שואפת לחיים, בהיותה כלי־עזר או אמצעי מקובל להבעת צרכים ורצונות.

תרומה חשובה נתרמת בזה למסורת השירה האישית של ספרותנו על־ידי ניעורה מאסוצ־יאציות של רויגנציה ושל הסתגרות ועל־ידי חידושן של צורות הבעה לא חכמניות ולא רומנטיות.

ב.צ.

באוטובוס האחרון

הופעה ראשונה זו של המספר הצעיר דן שביט (אגב, מדוע אין ההוצאה טורחת לצרף ביוגרפיה בסיסית על דש הספר ?) מגלה כושר סיפורי ואבחנה אנושית שוב־לב, אף כי ייחודו של הספר אולי דווקא בהיעדרם של אותם סממנים של הסיפורת המודרנית: חטטנות בנבכי הנפש, זרם תת־מודע ובלתי־מבוקר, שתיקות הרות־משמעות, סימבוליות מלאכותי, חזרה פיוטית וכדומה.

ארבעה סיפורים בקובץ, שכל אחד מהם בא לעסוק בגיבור בשעה של משבר או של חש־בון־נפש, כאשר המספר ממשש *deus ex machina* בגוף־ראשון.

הסיפור הפותח, "באוטובוס האחרון", מעלה את דמותו של סנדלר הקיבוץ, עזריאל, דמות שתוקה, אפורה, נשפחת ומדכאה, שעוררה את סקרנותו של המספר, בעיקר בשעה שהו־פיעה קרובת־משפחתו של עזריאל, "צעירה, ויפה, ובלונדית".

מערכת היחסים החדשה—זו שבין עזריאל

* דן שביט: באוטובוס האחרון (סיפורים); הקיבוץ המאוחד, 1972.

גדולה אחת, וכל המרבה בהשחרת הלילה ובפיטום האפלה בוועות, פחדים וכיעותים הריהו צועד כביכול לקראת העולם הקפקאי המלא והסוריאליזם השלם...

היריהורים דומים מתעוררים למקרא רוב סיפוריו של התלגי, כאשר הסופר מרחיק עדותו ל"עולם תחתון" זה ודוחס לתוכו שדים ורוחות ומיוקים. אך הגרועים בשדים הם השדים המתגוררים בתוכנו, שאותם מבקש התלגי לחשוף לחשפת הלילה. אם הוא נוסע ברכבת הרי "הרכבת דוהרת ובורחת מן הלילה הדולק אחריה ואין לה מנוס מן הלילה ולא מפלט והלילה לא ייגמר עוד. ויום לא יבא אחריה והרכבת תסע לעולם..." ואם הוא מתאר זוג הרי החיוך על שפתיים כבה ומת: "למה באה במקום החיוך פליאה, למה היתה הפליאה לתדהמה, והתדהמה לפחד שניצת בעניים והוועה את הפנים למסכות-וועה ופתח את הפיות מתוך חרך-אימים, הלופת את הגרון בועקה אילמת?"

אך כאשר התלגי מרפה מעט את העניבה שהוא שם על צווארו של הקורא, כשהוא מכניס ללילות האפלה ירח וכוכבים, נמצאת כתיבתו מעניינת ואפילו מושכת. יש בו בהתלגי אחד-מששים שבכתיבת עגנון, שהש-פעתו עליו בולטת כמדומה. בסיפור על "הכ-לב השחור" ובקצת סיפורים אחרים מזכירים כמה רכיבים בעלילה משהו מעגנון, ויש בכך שבח ולא גנות להתלגי.

ריכוזה של השפעה זו עולה בסיפור "שיבה למזנפליה", כאשר המחבר עולה לרגל לנוף ילדותו ומתאר את האכזבות הנפולות בחלקו. איזו גורליות טראגית מלווה אותו כאשר באים האותות ומזהירים אותו על הסכנה שבעליות ממוקשות וממולכדות. כמה גורמים חברו יחדיו לשלול את ההליכה-לאחור אל נופי הילדות. המקום אבוד והזמן אבוד וה-חיפוש אחריהם משאיר חלל וריקנות בלב מי שמבקש בהם משענת של יציבות ואיזון פנימי. נוכח כל החיפושים לשווא מכריזה האמת, הנשמעת גם מפיה של אשה זקנה וגם מפיה של אשה צעירה: "אין אדם צריך לחזור על עקבות-חיו. העבר עבר. אין לשוב אליו בעלייה לרגל". א. מ. הברמן טוען

מפפה בו דווקא עתה, מתוך ההריסות, והשני מאבד את חיותו מול ההריסות.

הסיפור האחרון, "סיפור על אהלה", עוסק בדמותה של אשה החיה בצל עקרותה ומא-בדת בתוך כך את איוונה הנפשי. זה אולי החלש בסיפורים, משום סופו: אהלה הרה לפתע, אך לא לבעלה—ומעתה מתחילה אי-השפיות לדבוק בו. נראה שאין הקורא מכיר את אהלה על-פי הסיפור ככל שהכיר את הגיבורים האחרים. המערכת סינתטית וסכימטית מדי, וגם הסיום פותר את הסבך, כמדומה, בדרך פשטנית מדי.

בסיכום: "באוטובוס האחרון" הוא קובץ רענן, כתוב היטב, מורכב ומעניין, בלי גלגוש אל איבוד-הדעת הספרותי המלאכותי, והוא מוליך את הקורא, מתוך הזדהות, אל חביון חייהם ולבטיהם של גיבוריו.

ג. ג.

הפחד האחרון

הפחד האחרון נודף את ריחו של מלאך-מוות, שהוא הדמות הפופולרית ביותר בסיפוריו החלומיים של תיאודור התלגי. הסופר מעלה אובות וידעונים, חדשים גם ישנים, והוא קורא להם דרור למען יעשו ככל העולה על דעתו. חושך ואפלה עוטים על הדמויות ועל האירועים ואינם משאירים מקום הרבה לדמיונו של הקורא, שהרי בעלטה הכל יכול להתרחש, ואין לנו אלא להאמין למתבר, לחיוניותו ולהיותיו, אם אנו רוצים בכך. להלכה מתעוררת כאן שאלה כללית הנוגעת לקפקא, לחסידיו ולחסידיו-חסידיו. מן המ-פורסמות הוא שעד שהביא קפקא על גיבוריו את החשכה העברים לפני כן במועקה, במ צוקה ובחמגק הנפש, ואילו במועקה כיון אליהם אלומת אור כדי לעשותם מוקד ללילה הגדול שעטה את חייהם. בדרך כך עשה אר-תם לא רק גיבורי דורו כי אם דמויות מרכזיות של דורות רבים. מה עושים רבים מתלמידיו? נוטלים אנשים שלמים ובריאים ומטילים אותם לתוך "עולם קפקאי", שאינו אלא אפלה

* תיאודור התלגי: הפחד האחרון (סיפורים); מסדה, 1972; 157 עמ'.